

ANALÝZA VZŤAHU ŽIVOTNÉ PROSTREDIE A ĽUDSKÁ ČINNOSŤ (NA PRÍKLADE LOKALÍT SUCHÁ DOLINA A VLČIE DOLY)

ANALYSIS OF INTERACTION ENVIRONMENT AND HUMAN ACTIVITIES (CASE STUDY SUCHÁ DOLINA & VLČIE DOLY).

¹Laura Hrabčáková – ¹Ivan Murín

¹Bc. Laura Hrabčáková, PhDr. Ivan Murín, PhD. Katedra životného prostredia, Fakulta prírodných vied, Univerzita Mateja Bela v Banskaj Bystrici, Tajovského 40, 974 01 Banská Bystrica, laura.hrbabcakova@post.sk

Abstrakt: Príspevok sa zaobrá analýzou vzťahu medzi ľudskou činnosťou – bývaním a životným prostredím, komparáciou konkrétnych sídelných štruktúr a to obce Suchá dolina a satelitu Vlčie doly (Šariš) a zahŕňa návrh opatrení a usmernení pre spomínané lokality. Prieskum bol realizovaný v roku 2012-2013, pričom zber údajov sme realizovali dotazníkovou metódou obyvateľov skúmaných lokalít a štruktúrovaným rozhovorom so starostami obce Dulová Ves a Suchá dolina. Informácie získané z dotazníka sme komparatívnu metódou vyhodnocovali prostredníctvom systému ATLAS.ti. Na základe výsledkov môžeme tvrdiť, že výstavba domov v minulosti do foriem tradičného dedinského sídla brala do úvahy omnoho viac environmentálnych, ekologických a sociálnych faktorov, vrátane sídelnej únosnosti životného prostredia, ako súčasný trend stavania príimestských urbárií - satelitov, ktorý je z hľadiska dlhodobej udržateľnosti nevhodný.

Kľúčové slová: suburbanizácia, životné prostredie, spoločenská zodpovednosť, lokalita tradičného sídla Suchá dolina, suburbarium-settlement Vlčie doly, environmental planning

Abstract: The article explores of analyse interaction human activity - housing and environment, comparation of exist settlement structures localities village Suchá dolina and suburbarium Vlčie doly (region Šariš). Include proposal precaution and rectify for research localities. Research was realised from 2012 to 2013, survey collection of field data living respondents from localities was compared by ATLAS.ti system. The basis of the results we can assert that historical situation construction in form of traditional village-settlement made consideration across large scale environmental, ecological and social elements include settlement environmental tolerability than suburbarium-settlement as common unsustainability trend.

Key words: suburbanisation, environment, social responsibility, traditional village -settlement Suchá dolina, lokalita suburbárium Vlčie doly, environmentálne plánovanie man, ecological knowledge, Malohont, hermeneutic units, explanation model

Úvod

Pre územie SR je charakteristická veľká rozdielnosť foriem sídel. V minulosti typy osídlenia a obydlí priamo súviseli so zamestnaním ľudí. No neustále stúpajúci počet obyvateľov, rastúce požiadavky na komfort v oblasti bývania a chtivosť developerských firiem po zisku, vytvárajú príležitosti na vznik nových foriem bývania. Takéto bývanie sa realizuje na okraji rozvinutého mesta alebo v jeho blízkosti a spája tak dostupnosť možností mesta a priamu prepojenosť s prírodou.

Zámerom príspevku je priblíženie rozdielnosti začaženia krajiny spôsobené ľudskou činnosťou na príklade konkrétnych lokalít šarišského regiónu. V prvom prípade zaznamenáva environmentálne dôsledky bývania v klasickej rurálnej dedine a v druhom prípade dôsledky bývania v telese vzniknutom suburbanizáciou, s dôrazom na paradigmu udržateľného rozvoja. Najdôležitejšie pramene tvorili publikácie od autorov zaoberajúcich sa suburbanizáciou v ČR, kde je tento fenomén rozšírenejší a poznanejší oveľa viac ako na Slovensku a publikácie slovenských autorov zaoberajúcich sa touto tematikou. Ďalej sme použili publikácie autorov zaoberajúcich sa psychologickými stránkami vzťahu k životnému prostrediu a zákony, normy, atď., v ktorých je dominantné životné prostredie a stavebná činnosť. Na základe výstupov terénnego výskumu realizovaného prostredníctvom dotazníkovej metódy sa pokúsim poukázať na rozdielnosť vplyvu ľudských činností na životné prostredie.

Metodika

Zber dát bol založený na získavaní údajov kvalitatívnymi a kvantitatívnymi metódami. Na základe dát, ktoré sme potrebovali zistiť sme volili oba druhy výskumných metód, z dôvodu komplexnosti ich výpovednej hodnoty (Silverman, 2000). Kvantitatívny výskum bol tvorený pozorovaním v neexperimentálnej podobe, realizovaným v obdobiach 26.1. 2013 a 27.1. 2013. Pozorovania boli zamerané na činnosť obyvateľov vybraných lokalít vykonávané na verejných priestranstvách a pri činnosti obyvateľov v okolí svojho obydlia, na svojom pozemku. Ďalšou metódou použitou v rámci kvalitatívneho výskumu, bola metóda využitia oficiálnych štatistik (Bryman, 1988), to znamená, že sme analyzovali vopred zozbierané dáta, ktoré tvorili demografické údaje, štatistiky a mapové podklady. Hendl (2005) uvádzá, okrem predností kvantitatívneho výskumu aj jeho mnohé nevýhody, a preto sme pre doplnenie požadovaných informácií a súvislostí medzi nimi použili aj výskum kvalitatívny. Kvalitatívny výskum chápe Strauss a Corbinová (1999, s. 10) ako „*akýkoľvek výskum, ktorého výsledky sa nedosahujú pomocou štatistických procedúr, alebo ostatných procesov kvantifikácie.*“ Výskum sa týka života ľudí, ich chovania, príbehov, či vzájomných vzťahov (Murin, 2006).

Pre realizáciu kvalitatívneho výskumu sme vybrali dotazníkovú metódu. Snažili sme sa priblížiť, na základe odpovedí o činnostiach vyplývajúcich z obývania sídla, vzťah medzi týmito činnosťami a kvalitou životného prostredia v lokalitách. Dotazník bol zostavený tak, aby predstavoval kompromis medzi počtom otázok a potenciálnym časom potrebným pre jeho vyplnenie, preto ho tvorilo celkovo 25 otázok zameraných na 5 okruhov, v rámci ktorých sme vytvorili 5 otázok na každý z nich: kvalita života v lokalite, vzťah k sídlu, vzťah k okoliu sídla, využívanie potenciálov miesta a ochrana životného prostredia. Otázky boli zostavené tak, aby im rozumeli ako obyvatelia sídelnej formy Vlčie doly, ktorú reprezentovala mladšia veková kategória, tak obyvatelia sídelnej formy Suchá dolina, ktorú výskumnú vzorku tvorila prevažne staršia generácia. V dotazníku sme použili otázky otvorené, polouzavreté aj uzavreté. Dotazník bol distribuovaný v počte 25 do lokality Vlčie doly (15.11.2013) a v takom istom počte aj do lokality Suchá dolina (16.11.2013). Z 25 dotazníkov sa nám z každej lokality vrátilo 23 kusov, čo je 92 % úspešnosť. Pre potreby pozorovania aj dotazníka, tvorili výskumnú vzorku náhodne vybraní obyvatelia skúmaných lokalít. Poslednou použitou metódou boli

štruktúrované rozhovory realizované so starostami obce Suchá dolina (26.01. 2013) a obce Dulová Ves (27.01. 2013), z ktorých sme získali bližšie informácie o súčasnom fungovaní obce, vízií do budúcnosti aj o jej problémoch.

Na vyhodnotenie vzťahu činností obyvateľov satelitu Vlčie doly a obce Suchá dolina k životnému prostrediu a dopadov vyplývajúcich z týchto činností sme použili metódu kvalitatívnej analýzy dát, kde základ tvorili verbálne výpovede respondentov. Vyhodnotenie by nebolo možné bez použitia počítačových programov, ktoré umožňujú zrýchliť a zefektívniť kvalitatívne spracovanie nahromadených údajov (Petrusek, 1993). Pre tento účel sme zvolili program ATLAS.ti poskytujúci rôzne možnosti pre systematické organizovanie poznámok, citátov, navrhnutých konceptov a prvkov teórii. Program tiež umožňuje vytvárať konceptuálne siete, kde kedy môžeme považovať za stavebné jednotky pre generovanie prepojených kategórii a pre ich grafické zobrazenie (Hendl, 2005).

Charakteristika lokalít

Obec Suchá dolina sa nachádza na južnom okraji Šarišskej vrchoviny v Prešovskom kraji, v juhozápadnej časti okresu Prešov a od krajského mesta Prešov je vzdialený 24 km. Kataster obce má rozlohu 612 ha, čo zodpovedá 0,65% rozlohy okresu a leží v nadmorskej výške od 372 m.n.m. – 681 m.n.m. Súčasné hranice zastavaného územia obce sú rozšírené o plochy v budúcnosti využívané za účelom športu, rekreácie, bývania a technickej vybavenosti. V katastri obce sa nenachádza žiadne územie z národnej siete chránených území, ani územie európskeho významu. V rámci európskej siete chránených území NATURA 2000 do katastra v minimálnej výmere zasahuje CHVÚ Volovské vrchy, vyhlásené Vyhláškou MŽP SR č 196/ 2010 Z.z. Obec v roku 2011 disponovala 84 trvale obývanými domami, v ktorých sa nachádza 84 bytov, z ktorých je 65 trvale obývaných. Obytné územie, predstavuje v súčasnosti kompaktné územie, ktoré sa tiahne po oboch brehoch Kuncovho potoka. Bytový fond predstavuje vyváženú zmes povojnovej zástavby v dobrom stavebnom stave, rekonštruovanej a dostavanej zástavby a novej zástavby.

Na celkovom ráze obce je vidieť vysokú spätosť jej obyvateľov s životným prostredím, ktoré ich obklopuje. Od citlivého zasadenia domov do prostredia, až po rozumné využívanie potenciálov miesta dodnes. Obec sa postupne rozširuje od jej vzniku, kedy boli postavené prvé domy. Celkový záber pôdy určenej pre výstavbu obytných priestorov momentálne predstavuje 19 ha, teda 3 % územia katastra obce. Pôda, na ktorej sú domy postavené je podľa BPEJ klasifikovaná ako stredne kvalitná a pôvodne slúžila ako poľnohospodárska. Pre obec je charakteristická vyvážená zástavba starých domov voči novo vybudovaným, ktoré sú do nej zasadené s ohľadom na charakter obce. Ide o potočnú radovú zástavbu, kde hlavné okná domov sú orientované do jednej hlavnej ulice, ktorá je rozdelená Kuncovým potokom. Prechod na druhý breh potoka zabezpečujú 4 mostíky, z čoho je jeden určený aj pre automobilovú dopravu. Okrem tejto ulice, ktorá tvorí ľažisko obývania obce, sú okolo cesty v smere Prešov – Sedlice vystavané domy v počte 8. Väčšina pozemkov je pomerne úzka a dlhá. Obdlžníkový tvar pozemku rozdeľuje dom na 3 časti. Predná časť je tvorená predzáhradkou, ktorá má poloverejný charakter a estetickú funkciu, nasleduje časť pozemku, na ktorom je vystavaný samotný dom, prípadne hospodárske budovy a zadná časť, využívaná na pestovanie plodín a rozloženie pozemku poskytuje majiteľom dostať súkromia. Efektívne rozparcelovanie stavebných pozemkov zabraňuje rozliezaniu výstavby, obyvané územia je kompaktné a nezaberá tak priestor pre ostatné využitie pôdy. Staršie domy sú postavené z lokálnych materiálov ako drevo, slama, hlina. Novšia výstavba pozostáva z moderných materiálov. Veľká diverzita obydlí, miestne dominanty a kvalitné životné prostredie prispievajú k silnej identite k lokalite. V budúcnosti sa počíta s výstavbou nových rodinných domov, na obecných pozemkoch v zastavanom území obce. Ide o 4 stavebné parcely s výmerou cca 1200 m².

Obr 1 Typické obydlie v obci Suchá dolina (Zdroj: archív autora)

Fig 1 Traditional habitation in locality Suchá dolina (Source: author)

Obec Dulová Ves, pod ktorej kataster lokalita Vlčie doly patrí, sa nachádza v suburbánnom pásme mesta Prešov, ako sídla s medzinárodným významom v rámci súmestia Prešov – Košice Karpatského euroregiónu. To znamená, že určité druhy funkcií mesta je možné situovať do katastrálneho územia obce, predovšetkým sa jedná o bytovú výstavbu. Skúmaná lokalita Vlčie doly je príkladom novej lokality s rezidenčnou funkciou, vzniknutej suburbanizáciou, čiže rozširovaním mesta Prešov do jeho zázemia. Ide o individuálnu bytovú výstavbu, miestnu časť katastra klasickej potočnej radovej obce Dulová Ves a je od jeho zastavaného územia oddelená výraznou plochou poľnohospodársky využívanej pôdy. Podľa vyhlášky MŽP č.55/2001 Z.z. lokalitu radíme k obytným územiam územného plánu obce. Sídelný útvor Vlčie doly ako rezidenčná výstavba, je lokalizovaná medzi mestskou časťou Solivar a obcou Dulová Ves, v západnej časti jej katastra, vznikajúca bez naviazanosti na existujúcu zástavbu obce.

Východná časť katastra Dulová Ves je v priamom kontakte s CHVÚ Slanské vrchy, ktoré bolo vyhlásené MŽP SR, dňa 16. apríla 2010, vyhláškou číslo 193, podľa § 26 ods. 6 zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny. Záujmom tejto ochrany je najmä ochrana hniezdísk vzácnych dravcov a iných druhov vtákov, ako sú: orol kráľovský (*Aquila heliaca*), výr skalný (*Bubo bubo*), orol krikľavý (*Aquila pomarina*), včelár lesný (*Pernis apivorus*), ďateľ bielochrbtý (*Dendrocopos leucotos*), ďateľ prostredný (*Dendrocopos medius*), sova dlhochvostá (*Strix uralensis*). Lokalita Vlčie doly (+ plánované lokality Košariská a Čergov) je v hraniciach CHLÚ kamennej soli, z čoho vyplývajú podmienky a požiadavky Obvodného banského úradu v Košiciach. Podľa archeologickejho ústavu Slovenskej akadémie vied v Nitre, sa v katastri nachádza archeologická lokalita – zaniknutá stredoveká obec a sídlisko z neskorej doby kamennej, ktorú treba rešpektovať, chrániť a vytvoriť

podmienky pre jej prieskum, o to dôraznejšie, keďže bude v kontakte s lokalitou Čergov (Stano, 2006).

Obec v roku 2011 disponovala 196 trvale obývanými domami, v ktorých sa nachádza 198 bytov, z ktorých je 135 trvale obývaných. V náväznosti na údaje z roku 2001 má obec o 36 domov viac, čo predstavuje aktuálny stav nedokončenej výstavby v lokalite Vlčie doly (Nedelko et al., 2006).

Obr 2 Typické obydlie lokality Vlčie doly (Zdroj: vlastný archív, 2012)

Fig 2 Traditional habitation in locality Vlčie doly (Source: author, 2012)

Suburbánna výstavba so sebou prináša mnohé zmeny pre imigračnú obec (Dulová Ves), pre zdrojové mesto (Prešov) a pre stav životného prostredia, v ktorom sa lokalita nachádza. Okrem rôznych druhov priamych vplyvov vyplývajúcich zo samotnej výstavby lokality, sa chceme v tejto kapitole venovať hlavne nepriamym vplyvom, ktoré vytvárajú obyvatelia lokality každodennými činnosťami vyplývajúcimi zo spôsobu života v lokalite Vlčie doly.

Vystavanie nového sídla so sebou prináša mnohé ireverzibilné zmeny v štruktúre krajiny. Mení sa spôsob jej využívania a následkom toho sa dopady, či už pozitívne alebo negatívne prejavia hned, ale z väčšej miery až v dlhšom časovom horizonte. Každá suburbánna výstavba spôsobuje neúmerné zaberanie pôdy, pričom mnohé pozemky a domy v obci, či v meste sú neobývané a chátrajú. Lokalita Vlčie doly vznikla na podnet dopytu po bývaní v prírode a súčasne nedaleko mesta. Developer spojil tieto dve požiadavky a vytvoril kompromis, ktorý ich spája, tzn. miesto novej IBV lokalizoval v bezprostrednej blízkosti mesta (4km) a zároveň do okolia prírody Slánskych vrchov. Lokalita je postavená na stredne kvalitnej pôde, ktorá bola v minulosti poľnohospodársky využívaná. Na základe analýzy produkčného potenciálu pôd a typologicko-produkčných kategórii s ohľadom na ochranu pôdnego fondu a udržateľný rozvoj, vypracoval Výskumný ústav pôdoznalectva a ochrany pôdy mapu najvhodnejších lokalít pre zábery poľnohospodárskej pôdy pre výstavbu, ktoré predstavujú 14% územia SR. Napriek tomu, že má prešovský kraj druhé najväčšie územie vhodné na záber pôdy, podľa týchto dát do tejto kategórie územie obce Dulová Ves nepatrí. Záber pôdy pre výstavbu rezidenčného areálu predstavoval 8 ha poľnohospodárskej pôdy, čo predstavuje 1,5 % rozlohy katastra, no vo vzťahu k doteraz zastavanej ploche využívanej na bývanie je to rozšírenie o takmer 1/4 pôvodnej zastavanej plochy. V roku 2014 sa plánuje začať s výstavbou ďalšej rezidenčnej lokality s názvom Košariská, nachádzajúcej sa oproti lokalite Vlčie doly, s rovnakou rozlohou.

Obr 3 Rozvoľnenosť zástavby v satelite Vlčie doły oproti kompaktnej zástavbe pôvodnej obce Dulová ves
(Zdroj: archív autora)

Fig 3 Widespreading of built-up area in suburbanium Vlčie doły opposite to compact built-up area authentic locality Dulová ves (Source: author)

Za veľkosťou lokality stojí jej rozparcelovanie a rozvoľnená zástavba nízko podlažných domov s neprimerane veľkou zastavanou plochou ku veľkosti jednotlivých pozemkov. Takáto zástavba nedáva priestor pre vytvorenie verejných priestranstiev s oddychovou funkciou a prírodu zo sídla vytláča na jej okraj. Označenie ulíc a trasovanie v lokalite je pomerne jednoduché, tvorí ju 7 rovnobežne vybudovaných ulíc nazvaných podľa čísel (Prvá ulica, Druhá ulica...), pričom všetky spája Krížna ulica na južnom okraji lokality a Prvú, Druhú a Tretiu ulicu kolmo pretína ulica Krátká. V lokalite momentálne nie je vybudované verejné osvetlenie a verejné priestranstvá tvoria cesty bez chodníkov. Na výstavbu rodinných domov v lokalite boli použité moderné materiály splňujúce požiadavky na energeticky nenáročné prevádzkovanie, no prevažne nízko podlažné domy vedú k unifikácii lokality a monotónnemu vzhľadu. Taktiež treba uvažovať nad ekologickosťou domu z pohľadu jej sociálnej priateľnosti, čiže či bude aj o niekoľko desiatok, až sto rokov pre jeho možných nových obyvateľov atraktívny, alebo nie a teda či bude obývaný, alebo bude musieť byť zbúraný a na jeho mieste postavený nový objekt. Tento aspekt je veľmi dôležitý, keďže z rozhovoru s obyvateľmi lokality je jasné, že ich deti inklinujú k bývaniu bez rodičov, s čím súvisí ďalší možný záber pôdy. Súčasná generácia majiteľov domov v lokalite tak postavila jednogeneračné domy, v ktorých sa generačná transmisia obývania objektu uplatniť nemôže.

Nová výstavba značne ovplyvnila aj neživé zložky životného prostredia. V lokalite došlo k zmene tvaru povrchu v podobe nových antropogénnych útvarov (priekopy, haldy, násypy rôznych druhov materiálov), ktoré postupne zarastajú a tak sa stávajú súčasťou novej tváre reliéfu územia. Na južnom okraji lokality sa zmenil aj vodné pomery, kedy z dôvodu výstavby futbalového ihriska bola z územia odvedená voda. Suburbanizácia v dnešnej dobe patrí k najvýraznejším prvkom formujúcim charakter zázemia miest. Okrem zmien v prírodnom a sociálnom prostredí mení celkový krajinný ráz

zastavaného územia. V minulosti ostro dané hranice sídel sa uvoľňujú a výrazné prvky krajiny sú menené, alebo nahradzované. (Chuman et al., 2008)

Obyvatelia lokality Vlčie doly majú silné väzby na mesto Prešov. Priestorová segregácia jednotlivých funkcií územií (zamestnanie, bývanie, oddych) zvyšuje mobilitu obyvateľov. Existujúca infraštruktúra obce Dulová Ves nie je schopná uspokojiť požiadavky nových obyvateľov. K tomu sa pridružuje nutnosť zásobovania sa potravinami. Z pozorovania v teréne sme zistili, že obyvatelia pestujú na svojich záhradách okrasné rastliny a nechovajú žiadne úžitkové zvieratá, čo znamená, že o miere samozásobiteľstva je zbytočné hovoriť. Preto je najcharakteristickejšou črtou každodenné dochádzanie za prácou, vzdelením, kultúrou a relaxom. Hromadná doprava je okrem ranných hodín menej častá, menej pohodlná s nutnosťou prestupu v meste Prešov. Tak vzniká vysoká miera závislosti na individuálnej automobilovej doprave. S týmto faktom súvisí mnoho negatívnych vplyvov na životné prostredie. Samotná automobilová doprava negatívne ovplyvňuje kvalitu všetkých zložiek životného prostredia, zvyšuje hlučnosť a tým mení kvalitu bývania a zdravie obyvateľov. S nárastom automobilovej dopravy súvisí jej prehustenosť, zvýšený počet nehôd a zvýšené náklady na opravu ciest, ktorá bola donedávna využívaná omnoho menej, ako je tomu dnes.

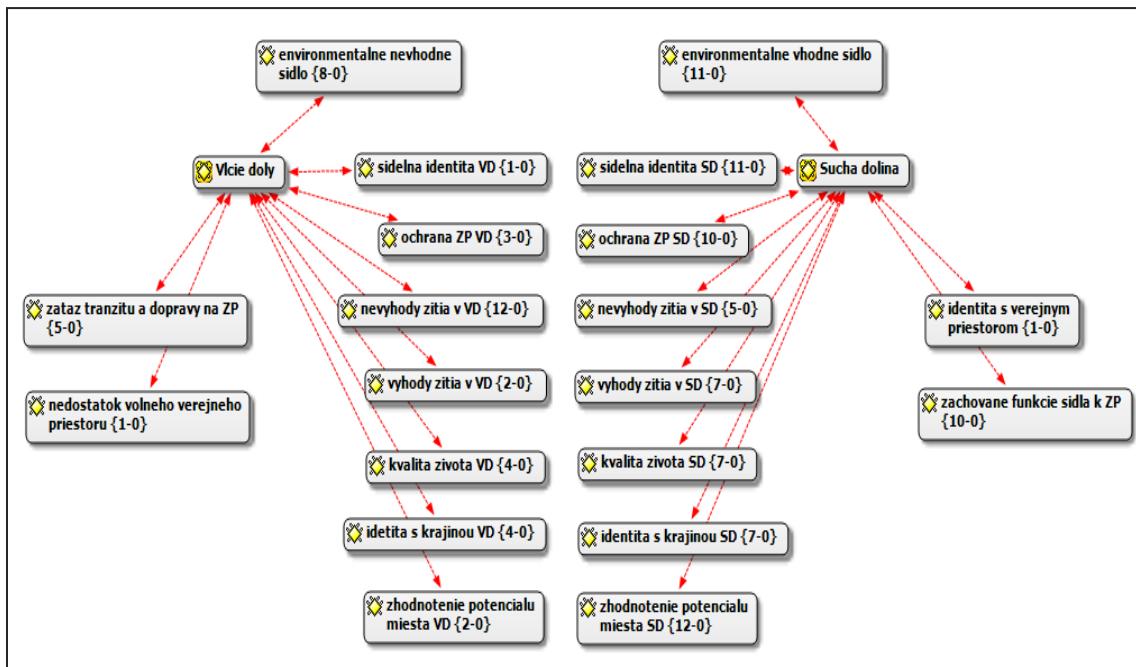
Obývanie lokality, ktorá predtým slúžila úplne inému účelu, so sebou prináša ďalšie výrazne negatívne dôsledky. Jedným z nich je aj zhutňovanie, ktoré spôsobuje zväčšený odtok povrchovej vody a tým nepriaznivo ovplyvňuje zásoby pitnej vody. Podzemná voda je ovplyvnená priesakom znečisťujúcich látok (napr. z automobilovej dopravy) a zvýšenou spotrebou vody na jej využitie v bazénoch a zavlažovacích zariadeniach.

Je známe, že v mestách, resp. v urbánnom prostredí je vyššia teplota a menšie výkyvy teplôt ako v okolitej krajine. Podobne to je aj v suburbálnych oblastiach, napriek tomu, že sú v priamom kontakte s prírodným prostredím. Tento nepriamy následok suburbanizácie sa v mnohých prípadoch prehliada, no vytvára tak optimálne podmienky pre teplomilnejšie druhy rastlín. Medzi takéto rastliny patria invázne druhy cudzieho pôvodu, v lokalite zastúpené napr.: Pohánkovec japonský (*Fallopia japonica*), Zlatobýl kanadská (*Solidago canadensis*), niektoré druhy so silnými alergénymi účinkami a domáce rastliny skládok, opustených pozemkov. Tieto druhy postupne vytláčajú pôvodnú vegetáciu a prispievajú tak k znižovaniu biodiverzity a tým k homogenizácii flóry. Priamo k tomuto problému prispievajú samotní obyvatelia suburbánnej lokality Vlčie doly, keď si väčšinou okolo celého pozemku sadia tuje západné (*Thuja occidentalis*), aby zabezpečili sebe a svojej rodine súkromie, napriek tomu, že ich zo všetkých štyroch strán obklopujú susedia, ktorí sú od nich vzdialení niekde aj menej ako 10 metrov. Okrem toho je trávnik na pozemkoch pestovaný z kúpenej trávnej zmesi, ktorá neposkytuje úkryt a dostatok potravy pre mnohé druhy živočíchov, keďže je úplne homogénna a tým pádom je veľmi málo odolná voči patogénom.

Fragmentácia a narušenie krajiny spôsobené rozšírením zástavby do územia pôvodne využívaného na polnohospodárske účely spôsobuje postupné ničenie biotopov pôvodných druhov a vedie k vytváraniu biotopov pre malý počet nových druhov, ktoré sú schopné v takto narušenej krajine prežiť. V lokalite je celý systém zraniteľnejší a horšie sa vyrovňáva so zmenami, tým pádom sú pôvodné druhy rastlín a živočíchov náchylnejšie k vyhynutiu. Okrem ohrozenia biodiverzity priamo v lokalite a jej bezprostrednej blízkosti, je ohrozená biodiverzita aj v chránenom území – CHVÚ Slanské vrchy spomínanými problémami a znečisťovaním neživých zložiek životného prostredia vyplývajúcim z prehustenia automobilovej dopravy. Svetelné znečistenie je ďalším faktorom, ktorý ovplyvňuje momentálne živé zložky životného prostredia. Ide najmä o človeka a rôzne druhy dravcov, ktorých biorytmy negatívne ovplyvňuje verejné osvetlenie. Z dôvodu nevystavania verejného osvetlenia v lokalite, je tento faktor momentálne potlačený, no v budúcnosti môže viesť k negatívnym zmenám v biorytmoch človeka a živočíchov (Chuman et al., 2008).

Výsledky a diskusia

Softvérový systém ATLAS.ti, ktorý vychádzal z údajov získaných z dotazníka vyplneného obyvateľmi obce Suchá dolina a satelitu Vlčie doly, nám prostredníctvom grafického zobrazenia (Obr. 4) prináša výsledky vzťahu obyvateľov lokalít k ŽP a s tým súvisiace aktivity.

Obr 4 Grafické vyjadrenie výsledkov dotazníkového prieskumu v systéme ATLAS.ti

(Zdroj: vlastné spracovanie).

Fig 4 Result visualisation of survey exploration in system ATLAS.ti (Source: author analyse).

Z hodnotenia rovnakých aspektov, ktorým sme priradovali body, vyplývajúce so získaných informácií prostredníctvom dotazníka, nám vyšli prezentované diametrálne odlišné výsledky. Konečným výsledkom je, že obec Suchá dolina je environmentálne vhodné sídlo, lebo zachováva funkciu sídla k ŽP a jej obyvatelia disponujú vysokou mierou identity s verejným priestorom. Oproti tomu satelit Vlčie doly predstavuje environmentálne nevhodné sídlo, ktorého najvýznamnejšími negatívmi je nedostatok voľného verejného priestoru a nadmerná automobilová doprava, ktorá zaťažuje životné prostredie.

Zníženie dopytu po bývaní v suburbánnych zónach veľkých slovenských miest, by značne mohlo prispieť k obmedzeniu záberu poľnohospodársky využívanej pôdy, čo považujeme za jeden z najnegatívnejších javov týkajúcich sa tejto formy výstavby. V rámci zníženia dopytu po bývaní v satelitoch by bolo vhodné zabezpečiť zvýšenie dopytu po bývaní na vidieku alebo v meste ich zatraktívnením. Okrem toho je podľa nás potrebné prijať opatrenia na vytvorenie takého sídla, ktorého špecifika budú v obyvateľoch vytvárať silnú sídelnú identitu a tým ovplyvnia správanie ľudí vedúce k trvalo udržateľnému využívaniu sídla.

Vidiecke súdla sa v súčasnosti netešia takej oblube ako tomu bolo v minulosti. Mladí ľudia sa snažia dostať čo najbližšie k pracovným príležitosťiam a často z obcí odchádzajú. V dedine tak ostávajú neobývané domy a vekový priemer jej obyvateľov narastá. Nástroj rozvoja vidieka v štátach Európy,

ktorého hlavným cieľom je udržať človeka na vidiek na nazýva Program obnovy dediny. Cieľom POD je vytvárať ekonomickú, odbornú a organizačnú podporu vidieckych komunit tak, aby sa: „*vlastnými silami snažili o harmonický rozvoj zdravého životného prostredia, zachovávanie prírodných a kultúrnych hodnôt vidieckej krajiny a rozvoj environmentálne vhodných hospodárskych aktivít s dôrazom na identitu a špecifiku tohto prostredia.*“ V procese obnovy dediny je dôležitá spolupráca jej obyvateľov a odborníkov, ktorá má smerovať k zachovaniu kontinuity a charakteristického vzhladu vidieckeho sídla a krajiny. Získané dotácie využité vo forme drobných realizácií hlavne v rámci verejných priestranstiev podporujú integrovaný rozvoj vidieka a rozvíjajú princípy Miestnej agendy 21. Ďalším prostriedkom, ako zatraktívniť vidiecke sídla je národná súťaž Dedina roka, kde sa hodnotí originalita prístupov a myslenia obyvateľov slovenských obcí pri jej obnove v rámci TUR, zachovania typických črt a osobitostí (SAŽP, 2009).

Pozitívnym typom migrácie, ktorá môže zlepšiť súčasný stav a ktorú sme spomínali v teoretickej časti práce je amenitná migrácia. Zastúpená je environmentálne uvedomelými obyvateľmi mesta, ktorí vyhľadávajú dedinské prostredie z dôvodu ich vysokej hodnotovej orientácie na prírodu. Takýto typ migrácie predstavuje pozitívny fenomén, lebo títo migranti si vážia prírodu natoľko, že ich aktivity regulujú tak, aby ju nepoškodzovali a zabezpečili udržateľnosť sídla. Dôvod, prečo ľudia často vyhľadávajú život v satelitoch je kontakt s prírodou, ktorá v mestách chýba. Určitým spôsobom, ktorý by tomu mohol napomôcť je efektívnejšie využívanie voľných verejných priestorov okolia v mestách. Ako zaujíma sa z nášho hľadiska črtá idea komunitných záhrad. Komunitné záhrady vlastne predstavujú opak bývania v satelitoch, keďže ich základom je ozivenie medziľudských vzťahov prostredníctvom úpravy verejného priestranstva v okolí bytoviek a jeho rôznorodého využitia. V dnešnej dobe je dôležité vytváranie takýchto záhrad kvôli zvýšeniu potravinovej sebestačnosti, prevencii nezdravého životného štýlu, uvedomenia si dôležitosti pôdy pre nás život a v neposlednom rade ako prostriedok pre zlepšovanie medziľudských vzťahov v komunité a zníženiu kriminality. Trend výstavby komunitných záhrad je na svete rozšírený už po mnoho desiatok rokov (New York, Londýn...) Na Slovensku sa tento fenomén začína rozširovať až v posledných rokoch a komunitné záhrady už fungujú v Bratislave, Banskej Bystrici, Nitre, Piešťanoch a v Žiline. Čo sa týka samotných stavieb, treba dbať na ich udržateľnosť v rámci sociálnej priateľnosti. Vhodným výberom by v tomto prípade boli multifunkčné budovy zabezpečujúce okrem prvotnej funkcie bývania aj nebytové priestory vhodné na podnikanie, alebo ako kancelárske priestory. Trend vysokých stavieb určených na bývanie sa vo svete rozmáha a postupne sa oňom začína rozprávať aj na Slovensku. Takto riešené budovy sú z nášho pohľadu environmentálne vhodnými variantmi, na minimálnej zabanej ploche zabezpečujú vysoký komfort bývania skrz šetrenie energiou.

Spoločnými opatreniami pre mestské aj vidiecke sídla je efektívnejšie využívanie priestorov na bývanie. Namiesto výstavby nových objektov určených na bývanie vystavaných na zelenej lúke (greenfields) je vhodné na zníženie záberu pôdy a zvýšenia miery udržateľnosti revitalizovať staré nevyužívané budovy v centrach miest a obcí (brownfields). Na záver by sme chceli spomenúť aj rozvoj zelených plôch v rámci obývaných lokalít. Riešenie skrz permakultúru, je zárukou udržania plôch živých rešpektujúcich všetky formy živých organizmov.

Záver

V článku sa zameriavame odlišnosti v možnostiach bývania v rôznych formách sídel. Prostredníctvom dotazníkovej metódy sme sa snažili zistiť a zhodnotiť, ktoré sídlo je z hľadiska udržateľnosti vhodnejšie. Napriek faktu, že novo vystavaná lokalita Vlčie doly poskytuje obyvateľom komfort

bývania v podobe nových domov zasadených v prírode, obyvatelia si neuvedomujú, že tento spôsob bývania je úplne nevhodnou alternatívou k bývaniu v prírode. Keď bude lokalita v budúcnosti dostavaná, bude zaberat' 8 ha pôdy. Príroda bude vytlačená na jej okraj a môže nastať fenomén zvaný deurbanizácia, ako je tomu v USA. V takom prípade hľadajú ľudia obývajúci suburbánne lokality úplne nezaľudnené miesta. Oproti tomu stojí klasická rurálna obec Suchá dolina, ktorá zas bojuje s úplne inými problémami. Za najzávažnejší považujeme jej postupné vymieranie. Z nášho pohľadu má každá lokalita svoje plusy a minusy, no jednoznačne udržateľnejšie nám pripadá bývanie v obci, ako bývanie v satelite, ktorý je možné, že za pár desiatok rokov bude dýchať prázdnotou a ľudia oň už nebudú mať záujem.

Použitá literatúra:

- BRYMAN, A. 1988. *Quantity and Quality in Social Research*. Michigan: Unwin Hyman, 1988. 198 s. ISBN 0043120407
- HENDL, J. 2005. *Kvalitatívni výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 8073670402. 407 s.
- CHUMAN, T. - RAMPORTL, D. 2008. Suburbanizace a přirodní prostředí.
- NEDELKO, V. - ZELEM, J. 2006. Prieskumy a rozborystrirového usporiadania územia. *Územný plán obce Dulová Ves*. Prešov : Architektonická agentúra, 2006.
- MURIN, I. 2006. Kvalitatívna analýza medziosobnej komunikácie. In: Krišková Zdena (ed.) Banská Štiavnica : Spoločnosť pre pamiatky, 2006. ISBN 80-969561-7-5.
- PETRUSEK, M. 1993. *Teorie a metoda v moderní sociologii*. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-799-0, s.204.
- STANO, J. 2006. Prieskumy a rozborystrirových podmienok. [aut.] Jozef Zelem. *Územný plán obce Dulová Ves*. Prešov : Architektonická agentúra, 2006.
- STRAUSS, A. – CORBINOVÁ, J. 1991. *Základy kvalitatívniho výzkumu*. Brno : Sdružení podané ruce, 1999. s. 10. ISBN 80-85834-60.
- SILVERMAN, D. 2000. *Doing Qualitative Research: A Practical Handbook*. London: SAG, 2000. ISBN 0761958231. 316 s.
- ZAPLETAL, M. - MURIN, I. 2013. Využití explanačního modelu a indikátoru pro hodnocení tradičních ekologickýchznalostí a činností na příkladě regionu Malohont (Slovensko). In: András P., Zelený J. (eds) : [El.Periodikum] // ACTA UNIVERSITATIS MATTHIAE BELII, Environmentálne manažérstvo, 2, Zv. XV. Banská Bystrica : 2013. ISSN 1338-4430.
- ALTMAN, I. Two theory of man-environment realtions. *Representative Research in Social Psychology*. IV/1, 98-113.
- BRONFENBRENNER, U. (1994). Ecological Models of Human Development. International Encyklopedia of Education, 3, Elsevier, Oxford.
- Rada Evropy (2000). Evropská úmluva o krajině, Florencie 2000, Kapitola 1, článok 1 a.